

SOSYAL HİZMETİN BİR ARACI OLARAK SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK MODELİ: VAKA SUNUMU

SOCIAL AND ECONOMIC SUPPORT MODEL AS A TYPE OF SOCIAL WORK: CASE REPORT

Makale Bilgisi / Article Info

Alındı/Received: 15/10/2019

Kabul/Accepted: 31/12/2019

Özkan BİLGİN, Öğretim Görevlisi
Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Gümüşhane
Üniversitesi

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-3824-3177>

Öz. Yoksulluk, ebeveynlerin çocuklarının temel yaşam gereksinimlerini karşılayamamasına, ebeveyn olarak rol ve sorumluluklarını yerine getirememesine neden olmaktadır. Böyle bir durum içinde bulunan ebeveynler, çocuklarının bakımı için gerek duyduğu ihtiyaçları karşılamakta zorlanmaktadır. Bu durumdaki birçok ebeveyn için en son tercih edilen şey çocuklarını kurum bakımına vermek ve koruma altına alınmasını talep etmektir. Yoksulluk içinde bulunan birçok ebeveyn için uygun sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulduğunda ise çocuklarının bakımını sağlayabileceği görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’de sosyal hizmet alanında bir uygulama biçimi olan sosyal ve ekonomik destek hizmeti ebeveynler ve çocukları için hayati önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de sosyal hizmet alanında sunulan sosyal ve ekonomik destek hizmeti ele alınarak vaka örnekleri ile değerlendirilecektir. Çalışmanın sosyal ve ekonomik destek hizmetinin önemi ve işlevini anlamada katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Sosyal Hizmet Müdahalesi, Sosyal ve Ekonomik Destek, İyilik Hali, Güçlendirme, Aile Odaklı Sosyal Hizmet

Abstract. Poverty causes parents to be unable to meet their children's basic life needs and to fulfill their parental roles and responsibilities. Parents in such a situation find it difficult to meet the needs of their children's care. The last resort for many parents in this situation is; to demand institutional care for their children's protection. As long as appropriate social and economic support services are provided to many parents in poverty, it can be seen that they can provide care for their children. Therefore, social and economic support services, which is a part of social services sector in Turkey, is vital for parents and children. In this study, social and economic support services offered in the area of social services in Turkey will be evaluated through case studies. It is thought that the study will contribute to understanding the importance and function of social and economic support services.

Key Words: Social Work Intervention, Social and Economic Support, Well-being, Empowerment, Family Oriented Social Work.

GİRİŞ

Ekonomik yoksulluk, birey üzerinde stres yaratan ve bireyin sosyal işlevselliğini engelleyen en büyük faktörlerden birisidir. Birey, kimi zaman sosyal çevresinden kimi zaman da sosyal refah kurumlarından destek alarak içinde bulunduğu kriz durumlarını aşmaktadır. Bazı zamanlarda ise herhangi bir destek sistemini devreye sokamayan birey, çaresizlik durumuyla yüzleşmektedir. 2012 yılında ulusal basına yansıyan ve “Bir annenin yoksulluk intiharı” başlığını taşıyan şu haber bu konudaki çarpıcı örneklerden biri olarak değerlendirilebilir:

“Adana’da iki çocuğunun ısınması için saç kurutma makinasını çalıştıran anne, diğer odada kendini asarak intihar etti. Yaklaşık 1 yıldır eşi iş bulamayan E.A., 8 aydır ev kirasını ödeyemiyordu. E.A., çocuklarının evde üşümesi nedeniyle cebindeki son 6 lirayla oduncudan yakacak almak istedi. Oduncu ise para almadan ona 10 kilo odun verdi. Sırtladığı çuvalla evine gelen E.A., yağmur nedeniyle ıslanan odunları sobada yakamadı. Eski bir kamyon lastiği ile sobayı yakmaya çalıştı ancak beceremedi. Çocuklarının üşüdüğünü görünce, saç kurutma makinasını çalıştırıp oğlu İ.’nin eline tutturdu. Daha sonra ise, diğer odaya gidip tavanda bulunan demire ip bağlayarak kendini astı.” (Hürriyet Haber, 2012).

Yaklaşık yedi yıl önce ulusal basında yer alan bu haber, çocuklarıyla aynı evde yaşamakta iken ekonomik yoksulluk nedeniyle yaşamına son veren bir annenin öyküsünü yansıtmaktadır. Ekonomik yoksulluk, bireylerin sosyal işlevselliğini engelleyerek onu rol ve görevlerini yerine getirmekten alıkoyabilmektedir. Bu durum birey üzerinde ağır bir stres ve baskı yaratmaktadır.

Yoksulluğun ortadan kaldırılması, yoksulların yaşam kalitesinin iyileştirilmesini amaçlayan ve temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlük yaşayan bireylere kısa ve orta vadede uygulanacak sosyal yardım programlarıyla çözülmeye çalışılmaktadır (İkizoğlu, 2001: 188). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’te belirtildiği üzere Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) uygulaması; çocuk, genç, kadın, yaşlı, aile ve engelli bireylere sunulan diğer tüm hizmetlerde olduğu gibi bireylerin iyilik halini sağlamaya yönelik sosyal hizmet faaliyetidir. Bireyin sosyal ve ekonomik yönden iyi oluşuna destek sağlamayı ve var olan sorunlarını çözmeyi amaçlayan SED uygulaması, ailede bulunan tüm bireylerin sosyal, duygusal, davranışsal ve ekonomik sorunlarının çözülmesini amaçlamaktadır (Resmi Gazete, 2015).

BİR SOSYAL YARDIM MODELİ OLARAK SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK HİZMETİ

SED hizmeti çocuk refahı alanında kurum bakımına alternatif bir hizmet sunması bakımından önemli bir yere ve işleve sahiptir. Ekonomik yoksunluk nedeniyle kurum bakımı yerine ailesi veya yakınları yanında SED hizmeti ile desteklenen çocuklar belirli periyotlarla kurum görevlileri tarafından takip edilmekte ve değerlendirilmektedir. Bu denetleme ve değerlendirmeler çocukların bakım ve korunmasının istenilen düzeyde sağlanıp sağlanmadığını; aileye ve çocuklara, karşılaşılan sorunların çözümünde danışmanlık sunulmasını ve çocukların gelişimlerinin takip edilmesini amaçlamaktadır. Takip ve değerlendirmelerdeki temel amaçlardan bir diğeri ise çocukların bakımı için sağlanan ekonomik desteğin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını denetlemektir.

Özateş ve Atauz (2011), kurum bakımının yalnızca terapötik bir amaç için geçici bir süre tercih edilen bir model olması gerektiğini, kuruluş bakımına alınacak çocuklar konusunda dikkatli davranılarak ekonomik yoksunluk gerekçesiyle kurum bakımına alınmadan aile yanında desteklenmeleri gerektiğini belirtmiştir (Özateş ve Atauz, 2011: 111).

Toplumda bulunan sosyal riskleri hedef alan sosyal hizmet müdahalelerinin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Aile merkezli uygulamaları esas alacak bu müdahalelerin, bireylerin gereksinimlerini iyi analiz edebilmesi ve bu gereksinimlerin karşılanarak bireylerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu tür sosyal programların planlanabilmesi için sosyal politika düzeyinde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Henüz sorun ortaya çıkmadan, birincil düzeyde önleyici hizmetlerin geliştirilmesi, çocuğun ve ailenin sosyal risklerden korunması açısından oldukça önemlidir (Yolcuoğlu, 2010: 55).

SED hizmeti birçok çocuğun ekonomik yoksunluk nedeniyle koruma altına alınmasını engellediği gibi, kurum bakımında bulunan koruma altındaki birçok çocuğun da aile veya yakınları yanına dönüşünü sağlamaktadır. Kurum bakımına alternatif olarak sunulan koruyucu aile uygulaması ve evlat edinme hizmetinin yanında en önemli uygulamalardan birisi de kuşkusuz SED hizmeti ile çocuğun ailesi veya yakınları yanında bakım ve korunmasının sağlanmasıdır. Bu uygulama, sosyal ve ekonomik yoksulluk nedeniyle çocukların kurum bakımına alınmasına engel olmakta ve çocukların aile yanında yaşamasına devam etmesini sağlamaktadır. Evlat edinme ve koruyucu aile uygulamalarında koruma altına alınan ve çoğu zaman kurum

bakımına temas etmiş çocuklar aile yanına döndürülmekte iken, SED uygulamasıyla hem kurum bakımına temas etmiş olan koruma altındaki çocuklar aile yanına döndürülmekte, hem de sosyal ve ekonomik yoksunluk gerekçesiyle korunma ihtiyacı içine düşen çocuklar henüz koruma altına alınmadan aile yanında desteklenmektedir.

SED hizmeti ile aynı zamanda korunma kararlı iken reşit olması nedeniyle korunma kararı sona eren ve yalnız başına hayatını idame ettirecek kadar bir geliri veya güvencesi olmayan kişilerin de geçici bir süre desteklenmesi amaçlanmıştır. Sosyal ve ekonomik yönden desteklenerek hem toplum içinde karşılaştığı olası sorunlarının çözümü hem de karşılaştığı ekonomik yoksulluğun çözümü amaçlanan bu bireylere sunulacak SED hizmetini tanımlayan yönetmelik, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 2016/01 Nolu *Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetleri* konulu genelge ile uyum göstermektedir. Söz konusu genelge ile reşit olması nedeniyle korunma kararı sona eren kişilere, topluma uyum sağlaması amacıyla bakım sonrası rehberlik hizmetlerinin sunulması gerektiği belirtilmiştir.

UNICEF tarafından çocuk refahı konusunda dezavantajlı çocukların iyi olma hallerini destekleyecek ve geliştirecek bazı sosyal politika ilkeleri önerilmiştir. Sosyal politikaların geliştirilmesine dair önerilen ilkesel yaklaşımlara göre; (1) çocuğun yüksek yararını merkeze alan iyi olma hali yaklaşımının odak alınması, (2) toplum içinde eşitsizlikleri azaltmayı sağlayacak toplum temelli politikaların uygulanmasının sağlanması, (3) dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocukların tamamı hedef alınarak uygulamaların gerçekleştirilmesinin sağlanması ve (4) çocuğun iyi olma halinin sağlanabilmesi için bütünsel bir bakış açısının benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2013: 104).

SED Hizmetinin Sosyal Boyutu

Sosyal hizmet mesleği bireylerin iyi oluşlarına vurgu yapan ve iyilik halini sağlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştiren bir meslektir. Nitekim Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) sosyal hizmet mesleğini *“bireylerin yaşamda karşılaştığı güçlüklerin giderilerek iyilik halini sağlamak için bireysel ve toplumsal yapılarla çalışan bir meslek”* olarak tanımlamıştır (IFSW, 2014, akt. Attepe-Özden ve ark., 2017: 88). Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) de sosyal hizmet mesleğini *“Asli görevi bireylerin iyi olma halini sağlamak ve özellikle de kırılgan, mazlum ve*

yoksulların ihtiyaçları ve güçlendirilmelerine odaklanarak, tüm insanların temel insanı ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmak” şeklinde tanımlamıştır (NASW, 1996, akt. Zastrow, 2015: 193). Bireylerin gereksinimlerinin karşılanması onların sosyal işlevselliğini geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Ancak gereksinimleri karşılanamadığında sosyal işlevselliği ve gelişimi engellenmektedir. Bu nedenle bireylerin gereksinimlerini karşılamaya odaklanan sosyal hizmet mesleği, çeşitli düzeylerde müdahale yöntemleri kullanarak bu gereksinimlerin karşılanması ve bireyin gelişmesine odaklanmaktadır (Yolcuoğlu, 2010: 48). Sosyal hizmet mesleğinde uzmanın önemli rollerinden biri, müracaatçının gereksinimlerini araştırmak ve belirlemektir (Uluğtekin, 2004: 92). Gereksinim içinde olduğu değerlendirilen bireylerin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayarak iyilik halini sağlamayı amaçlayan SED hizmetinin ise sosyal hizmet mesleğinin temel amaç ve misyonu ile örtüştüğü görülmektedir.

Bireylerin iyilik halinin gerçekleşmesinde yeme, içme ve barınma gibi temel fizyolojik ihtiyaçlar en başta gelen ihtiyaçlardır. Fakat fizyolojik ihtiyaçların karşılanması bireylerin iyilik halinin sağlanmasında yeterli değildir. Dolayısıyla SED hizmetinde fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan “ekonomik destek” ile birlikte sosyal, duygusal, psikolojik ve ailevi sorunların çözüme kavuşmasını sağlayacak “sosyal destek” kısmının bireylerin iyilik halinin sağlanmasında sunulması gerekmektedir. Attepe-Özden ve arkadaşlarının (2017) da belirttiği üzere sadece ekonomik destek verilmesi bir ailenin iyilik halini sağlamaya yetmeyecektir. Ailenin psiko-sosyal, tinsel ve gelişimsel gibi farklı birçok ihtiyacı olabilir. Bu nedenle ailenin ihtiyaçlarının bütüncül yaklaşımla ele alınması ile tam bir iyilik hali sağlanabilecektir (Attepe-Özden ve ark., 2017: 96).

Çocuk merkezli bir uygulama olan SED hizmeti, aile içinde yaşayan çocuğun iyilik halini sağlayabilmek için çocukla birlikte çocuğun bakımından sorumlu ebeveyn ve diğer aile bireylerinin de iyilik halini sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak Yolcuoğlu (2009)’nun belirttiği üzere, çocuğun iyilik halinin sağlanması toplumsal değişme, göç, işsizlik, sosyoekonomik yoksulluk ve kentleşme şeklinde toplumsal değişmeye yol açan ve aile kurumunu etkileyen bu gibi yapısal etmenlerle de ilişkilidir. Çocuğun yaşam kalitesini ve yaşam memnuniyetini odak noktasına alarak temel göstergeler ışığında yapılabirlikleri belirlemeyi amaçlayan bir yaklaşım olan çocuğun iyi olma hali yaklaşımı, çocuğun iyilik halini sağlayacak öznel ve nesnel yaşam koşullarını belirleyen göstergelerle bütünsel bir şekilde çok boyutlu bir anlayışı hedeflemektedir.

Bu yaklaşım; maddi koşullar, yaşanan fiziksel çevre, eğitim ve ilişkiler gibi farklı özellikleri içeren alanlarda çocuğun refahı ve gelişimine yönelik bütüncül bir yaklaşımı esas almaktadır (Uyan-Semerci ve Erdoğan, 2014: 6). Bu değerlendirme doğrultusunda çocuğun iyilik halinin sağlanmasında aile kurumuna etki eden birden fazla faktörün bulunduğu görülmektedir. SED hizmeti, çocuğun ve dolayısıyla ailenin iyilik halini sağlamaya çalışan, bu faktörlerden yalnızca bir kısmına müdahale imkânı sağlayan bir hizmet modeli olarak değerlendirilmektedir.

Çocuğun iyilik hali farklı ülkeler tarafından çeşitli göstergelerle belirlenmeye çalışılmıştır. Konu ilgili olarak Türkiye’de çocukların iyi olma hali UNICEF tarafından *gelir, sağlık, eğitim ve sosyal katılım* şeklinde dört boyutta ölçülmeye ve göstergelerle ortaya konmaya çalışılmıştır (UNICEF, 2013: 8-10).

UNICEF tarafından çocukların iyi olma halinin sağlanması amacıyla sosyal yardımların sunumunda bazı özel hususlar vurgulanmıştır. Bunlar; (1) çocuk ve aileye herhangi bir sosyal yardım yapılırken çocuğun psikolojisinin olumsuz yönde etkilenme ihtimali nedeniyle yardımın kaynağının çevre ve çocuk tarafından bilinmez olmasının sağlanması, (2) sosyal yardımların çocuk ve ailenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak diğer sosyal hizmetlerle birlikte eşgüdüm içinde sunulması, (3) çocukların iyilik halini sağlamaya yönelik yapılan sosyal yardımların kullanımının aile içinde izlenmesi ve amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının değerlendirilmesidir (UNICEF, 2013: 110-111). Ülkemizde çocukların bakım ve korumasını sağlayan ebeveynlerin iyilik halini sağlamayı amaçlayan SED hizmeti, bu amacı gerçekleştirmeyi amaçlayan hizmetlerden yalnızca bir tanesidir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “SED Hizmetini Yürüten İdarecilere ve Meslek Elemanlarına Yönelik El Kitabı”nda SED Hizmetinin sunulmasının çocuk ve aileye katkılarında bazıları; ekonomik yoksunluklar ve yetersizlikler nedeniyle ailenin parçalanmasının engellenmesi, ekonomik yoksunluklar nedeniyle çocuğun kurum bakımı yerine aile yanında desteklenmesi ve kurum bakım hizmetinin en aza indirilmesi, kriz durumlarında çocuklarının bakım ve korumasını sağlayamayacak koşullar içine giren ailelerin desteklenerek ebeveynlerin çocuklarına karşı rol ve görevlerini yerine getirebilmesinin sağlanmasıdır (ASPB, 2015: 11).

Ülkemizde her yıl sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunan binlerce çocuk SED hizmetinden yararlandırılarak ailesi veya yakınları yanında desteklenmektedir. İçinde bulunduğu sosyal ve ekonomik yoksunluk nedeniyle kurum bakımına temas

etmesi engellenerek koruma altına alınmadan SED hizmeti ile aile yanında destek verilen çocuklara dair bazı veriler aşağıda yer alan tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1. Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen Çocuklara Dair Veriler (Kaynak: ÇHGM, 2019)

Yıl	Çocuk Sayısı
2011	34.982
2012	33.344
2013	42.970
2014	56.018
2015	71.845
2016	84.872
2017	104.729
2018	119.537

Yukarıda yer alan verilere ek olarak sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunması nedeniyle koruma altına alınan ve kurum bakımında kalan birçok çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (mülga) döneminde başlatılan bir uygulama olan “Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi” ile koruma kararı kaldırılarak SED hizmeti ile ailesi veya bakım ve korumasını sağlayacak yakınları yanına döndürülmüştür.

2005 yılında başlatılan ve 2010 yılında tamamlanarak sona erdirilen Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi ile kurum bakımında bulunan yaklaşık 20.000 çocuk içerisinde ekonomik nedenlerle koruma altına alındığı tespit edilen 12.000 çocuğun koruma kararı kaldırılarak ailesi veya yakınları yanına döndürülmesi amaçlanmıştır (Özateş ve Atauz, 2011: 104). Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi ile aynı zamanda ekonomik yoksunluk nedeniyle kuruma başvuruda bulunan müracaatçıların çocuklarının kurum bakımına alınmadan bakımı, korunması ve yetiştirilmesinde kendi yaşam ortamlarında desteklenmesi amaçlanmıştır (ASPB, 2014: 65). Aşağıda yer alan tabloda korunma kararlı olup kurum bakımı hizmetinden yararlandırılmakta iken SED hizmeti ile ailesi yanına döndürülen çocuklara dair bazı veriler yer almaktadır.

Tablo 2. Aileye Döndürülen Çocuklara Dair Veriler (Kaynak: ÇHGM, 2019)

Yıl	Çocuk Sayısı
2011	8.099
2012	8.861
2013	9.937
2014	10.526
2015	11.085

2016	11.227
2017	11.342
2018	11.485

Yukarıdaki tabloda yer alan verilere göre korunma kararlı olup kurum bakımı hizmetinden yararlandırılan çocukların SED hizmeti ile aile yanına döndürülmesinin yıllara göre artış gösterdiği görülmektedir. 2018 yılı aralık ayı sonuna kadar toplam 11.485 çocuğun kurum bakım hizmetinden aile yanına dönüşünün sağlandığı görülmektedir. Konu ile ilgili olarak Özateş ve Atauz (2011) tarafından kurum bakımında koruma altında bulunan çocukların aile yanına döndürülmesi sürecinde; geri dönüş öncesi ve geri dönüş sürecinin ardından gerekli danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, çocuğun koruma altına alınmasına sebep olan koşulların ortadan kaldırılmasını sağlayacak hizmetlerin sunulması gerektiği belirtilmiştir (Özateş ve Atauz, 2011: 110).

SED hizmetinin etkinliği ve yararları açısından Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi kapsamında yapılan bir çalışmada, korunma kararlı olup SED ile ailesi yanında desteklenen çocukların (351 çocuk) kurum bakımına yeniden dönmesinin çocuklar ve ebeveynleri tarafından istenmeyen bir durum olduğu bulunmuştur (ASPB,2014: 150). Saçan ve arkadaşları tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise korunma kararlı olup kurum bakımında kalmakta iken ailesi yanına dönüşü sağlanan çocukların %35'inin aile yanına döndükten sonra bazı sorunlar yaşasa da %64,9'unun aile yanında döndükten sonra herhangi bir sorun yaşamadığı bulunmuştur (Saçan ve ark., 2014: 6).

Çocuğun üstün yararı açısından aile odaklı hizmetlerden yararlandırılması gerektiği bilimsel araştırmalarla da desteklenmeye çalışılmıştır. Kurum bakım türlerinin etki analizine dair yapılan bir çalışmada ise, ev yaşamına en yakın şekilde düzenlenen ve ev ortamını yansıtacak şekilde kurum bakım hizmeti sunan *çocuk evlerinde* koruma altındaki çocukların, kuruluş ortamını yansıtan *çocuk yuvası* ve *çocuk evleri sitesinde* koruma altındaki çocuklara göre daha yüksek düzeyde öznel iyi oluşa (pozitif duygusal özellikler) sahip oldukları bulunmuştur (ASPB, 2013: 4). Bu sonuç bize aile ortamını yansıtabilecek özellikte tasarlanan kuruluşların dahi çocuklar üzerinde olumlu etkiler bıraktığını göstermektedir. Çocuğun kuruluş bakımından ziyade aile yanında bakım ve korumasının sağlanması ise çocuk için en yüksek düzeyde olumlu etki bırakacak hizmet modeli olarak değerlendirilmektedir.

SED Hizmetinin Yasal Boyutu

Ülkemizde sosyal hizmetler alanını düzenleyen temel kanunlardan birisi olan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 26. maddesinde; korunmaya ve bakıma muhtaçlık gibi yardıma muhtaç olan tüm bireylerin tespit edilmesi, incelenmesi ve sosyal hizmetlerden yararlandırılması konusunda sorumlu olan kurumun hizmetler planlayacağı ve gerçekleştireceği belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1983). Sosyal Hizmetler Kanunu'ndaki bu maddede hizmetlerin planlaması ve sunulması konusunda sorumlu tutulan ilk kurum olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (Mülga: 2011) tarafından 1986 yılında hazırlanarak yürürlüğe konulan "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği" ile SED hizmeti sunulmaya başlanmıştır (Resmî Gazete, 1986). 2011 tarihinde aynı kurum tarafından değiştirilerek "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği" ile uygulanmasına devam edilen SED Hizmeti (Resmî Gazete, 2011) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Mülga: 2018) tarafından yayımlanan "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik" ile sürdürülmüş ve mevcut halini almıştır (Resmî Gazete, 2015).

2011 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu mülga edilerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasının ardından bakanlığın 633 sayılı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname'sinde çocukların ilk olarak aile içinde büyümesi ve bu amaçla ailenin sosyal destekle güçlendirilmesi; yardıma muhtaç bireylerin tespit edilerek desteklenmesi; parçalanmış aileleri koruyarak ihtiyaç içerisinde bulunan ailelere ve çocuklarına her türlü maddi, manevi ve sosyal destek sağlanması ve bu doğrultuda gerekli planlamaların yapılması gerektiği belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2011). Bakanlığın teşkilat düzenlemesindeki bu hükümler uyarınca 2015 yılında Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmetleri Hakkında Yönetmelik yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve bu hizmete ilişkin usul ve esaslar yeniden düzenlenmiştir. 2018 yılında yayımlanan 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuş ancak 2015 yılında yayımlanan SED Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin uygulanmasına devam edilmiştir.

SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelik ile yoksulluk nedeniyle temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamada zorlanan ailelerin sosyal ve ekonomik yönden desteklenmesi

amaçlanmıştır. Yönetmelik ile bireylerin muhtaçlık durumu tanımlanarak, bu tanıma giren bireylere ekonomik destek ile sosyal hizmet desteği sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Yönetmelikte muhtaçlık durumu; bireyin kendisini, eşini ve bakımını sağlamakla yükümlü olduğu çocukları ile diğer aile bireylerinin ihtiyaçlarını içinde yaşadıkları sosyal çevrenin yaşam standartlarına göre asgari seviyede karşılayamayacak kadar ekonomik geliri/durumu bulunmama hali olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2015). Ekonomik destek geçici veya süreli şekilde tanımlanarak bu destekten (1) muhtaçlık durumu nedeniyle bakımı istenilen düzeyde karşılanamayan çocuklar ve ailesi; (2) koruma altında iken reşit olarak koruma kararı kalkan çocuklardan muhtaçlık durumuna düşenlerin desteklenmesi ve (3) kurum bakımında koruma altında iken sosyal ve ekonomik destekle ailesi veya yakınları yanına döndürülebilecek çocukların desteklenmesi amaçlanmıştır. Aşağıda yer alan tabloda SED hizmetinin olağan şartlardaki müracaatçı kitlesi ve uygulamadan beklenen sonuçları SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelik çerçevesinde özetlenmiştir.

Tablo 3. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti Uygulaması (Resmi Gazete, 2015)

SED Türü	Amaç
Aile yanında destek verilen çocuklar	Koruma altına alınmanın engellenmesi
Reşit olarak ayrılan koruma altındaki çocuklar	Bakım sonrası sosyal ve ekonomik yoksunluğun önlenmesi
Koruma altındaki çocuklar	Aile veya yakınları yanına döndürülmesi

SED hizmetinin öncelikli uygulama alanları incelendiğinde, ilk uygulama şeklinde sosyal ve ekonomik yoksunluk yaşaması nedeniyle çocuğunun/çocuklarının bakımını sağlamada ve ihtiyaçlarını karşılamada ekonomik açıdan zorluk yaşayan ailenin ve/veya çocuğa bakım verenlerin sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesi öngörülmektedir. Bu uygulama ile çocuğun/çocukların henüz koruma altına alınmadan ve kurum bakımına temas etmeden aile yanında desteklenmesi ve takibinin yapılması amaçlanmaktadır. İkinci uygulama şeklinde, koruma altına alınmış olan ve reşit olması nedeniyle kurum bakımından veya koruyucu ailesi yanından ayrılan ancak herhangi bir şekilde iş veya meslek edinememiş olan çocukların desteklenmesi öngörülmektedir. Bu uygulama ile, reşit olan çocukların desteklenmediği takdirde muhtaç duruma düşecek olması nedeniyle çocuğun sosyal ve ekonomik yönden desteklenerek toplum

içinde takibinin sağlanması amaçlanmaktadır. Üçüncü uygulama şeklinde ise, sosyal ve ekonomik yoksunluk yaşadığı gerekçesiyle veya bakım ve korumasını sağlayacak ebeveyn ihtiyacından yoksun olması nedeniyle koruma altına alınan çocuğun/çocukların sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunularak ailesi veya yakınları yanına döndürülmesi öngörülmektedir. Bu uygulama ile de koruma altına alınmış olan ve kurum bakımı hizmetinden yararlanan çocuğun/çocukların aile ortamına döndürülerek koruma kararlarının kaldırılması amaçlanmaktadır.

SED hizmetinin sunulmasında başvuruda bulunan müracaatçıların sosyal ve ekonomik yoksunluk durumunun değerlendirilmesi, bu amaca yönelik görüşmelerin gerçekleştirilmesi, sosyal incelemenin yapılarak sosyal hizmet müdahalesinin planlanması ve uygulamaya konulan sosyal hizmet müdahalesinin takibinin yapılması görevi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bağlı Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlükleri' ne verilmiştir. SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelik gereğince merkezde görevli olan "sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, sosyoloji" alanlarında eğitim görmüş kişiler meslek elemanı olarak kabul edilmiş (Resmi Gazete, 2015), SED hizmetinin sunulmasında gerekli sosyal hizmet sürecini planlayacağı ve gerçekleştireceği belirtilmiştir.

SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, meslek elemanlarının müracaatçı ile yapacağı ilk görüşmede, müracaatçının SED hizmetinden yararlanıp yararlanmayacağına karar vermesi gerektiğini belirtmiştir. SED hizmetinden yararlanması uygun görülen müracaatçılar hakkında meslek elemanı tarafından görüşme ve sosyal incelemelerin yapılacağı, tüm bu süreçler sonucunda sosyal inceleme raporu düzenleneceği belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2015). SED hizmetinin uygun bulunarak başlatılması durumunda müracaatçının periyodik olarak takiplerinin yapılması ve sağlanan ekonomik desteğin amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının denetlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ekonomik destek sunulan ailenin/çocuğun yaşadığı veya yaşayabileceği sosyal, duygusal ve psikolojik sorunlara danışmanlık yapılarak sosyal hizmet desteğinin sunulacağı belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2015).

SED hizmetinin sunulması sırasında objektif ölçütlere göre değerlendirmeler yapılarak müracaatçıların hizmetten yararlanıp yararlanmayacağı belirlenmektedir. Başvuruda bulunan bireyler genellikle parçalanmış aile yapısına sahip olan kadın müracaatçılardan oluşmaktadır. Eşi vefat eden, eşinden boşanmış veya boşanma aşamasında olan, eşinden şiddet gördüğü için evden ayrılan, eşinden şiddet gördüğü

için eşinin evden uzaklaştırılması konusunda korunma kararı bulunan veya bunun mümkün olmaması durumunda çocukları ile evden uzaklaşan kadınlar hiçbir geliri ve güvencesi bulunmadığı için çocuklarının bakımını sağlamada ve ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşamaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda SED almak için başvuruda bulunan müracaatçının Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) üzerinden gelir ve mal varlığı durumu araştırılmaktadır. SED hizmetinden yararlanacak müracaatçının düzenli bir gelirin olmaması ve içinde bulunduğu yoksulluk durumuna etki edecek maddi bir değere sahip taşınır veya taşınmaz mal varlığının bulunmaması gerekmektedir. Ayrıca SED alması uygun görülen ve çalışmasına engel herhangi durumu bulunmayan müracaatçıların Çalışma ve İş-Kur Müdürlüğüne iş başvurusu yaparak kayıt oluşturması gerekmektedir. Tüm bu işlemler sonucunda SED hizmeti sunulacak müracaatçı, yapılacak ekonomik yardımı amacına uygun bir şekilde kullanacağını; adres, gelir durumu veya medeni durumunda bir değişiklik olması durumunda bu değişiklikleri kuruma bildireceğini taahhüt etmektedir. Bu süre zarfında müracaatçının zorunlu eğitim döneminde bulunan ve SED hizmetinden yararlandırılan çocuğunun/çocuklarının eğitime devam etmesi gerekmektedir. Çocukları adına SED hizmetinden yararlanan müracaatçının, çocuklarının bakım ve korumasını sağlaması ve çocuklarıyla birlikte yaşaması gerekmektedir.

SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte belirtildiği üzere SED desteği geçici veya süreli olarak sunulabilmektedir. Birey ve ailelerin yaşadığı kriz dönemlerinde, çocuk ve ailenin içinde bulunduğu sorunun sosyal ve ekonomik destekle çözülebileceğinin düşünülmesi durumunda, aileye verilecek geçici ekonomik destekle sorunun çözülmesi amaçlanmaktadır (Resmi Gazete, 2015). Süreli ekonomik destekler aylık olarak ödenmektedir. SED hizmetlerinde süreli ekonomik destekler ilk olarak 1 (bir) yıl süre ile başlatılmaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucu ekonomik desteğin sonlandırılması durumunda çocuğun ve ailenin ekonomik yoksunluk içine düşeceği değerlendirildiğinde SED hizmeti 2 (iki) yıl daha uzatılabilmektedir. Ancak çocuğu/çocukları koruma altına alınmadan ailelere verilen SED hizmeti bazı durumlarda sonlandırılabilir. Bunlar;

- Çocuğun/çocukların bakım ve korumasının sağlanmaması
- Hizmetten faydalanan çocuğun/çocukların reşit olması
- Hizmetten faydalanan çocuğun/çocukların eğitimlerine devam etmemesi,
- Müracaatçının muhtaçlık durumunun sona ermesi,

- Müracaatçının gelir durumunda değişiklik olması,
- Takip ve değerlendirmelerde müracaatçıya ulaşılamaması,
- Müracaatçının ikamet adresinin değişmesi ve kuruma bildirmemesi,
- Müracaatçının evlilik ve aile yaşamına dair değişimlerin gerçekleşmesi,
- Müracaatçının kurum tarafından istenilen bilgi ve belgeleri vermekten kaçınması,
- Müracaatçının kurum ile iş birliği yapmaktan kaçınması şeklinde sıralanabilir.

SED Hizmetinin Ekonomik Boyutu

SED hizmeti kapsamında sunulan ekonomik yardım miktarı aylık olarak ödenmekte olup, SED hizmetinin sunulmasında esas alınan çocukların eğitim durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda aşağıda yer alan tabloda 2019 yılı Ocak-Haziran aylarına ait SED hizmeti kapsamında aylık olarak ödenen ekonomik destek tutarlarına dair bazı bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4. Sosyal ve Ekonomik Destek Miktarı (Kaynak: ÇHGM, 2019)

Eğitim Grupları	2019 Ocak-Haziran Ekonomik Destek Tutarı (TL)
Okul Öncesi Çocuk	620,34
İlköğretime Devam Eden Çocuk	930,5
Orta Öğretime Devam Eden Çocuk	992,54
Orta Öğretim Seviyesinde Olup Okula Devam Etmeyen Çocuk İçin	620,34
Yüksek Öğretime Devam Eden Çocuk	1.116,60
Kuruluş Bakımından Ayrılan Gençler	496,27
Geçici Ekonomik Destek Tutarı	2019 Ocak-Haziran Ekonomik Destek Tutarı (TL)
1 Kat	1.240,67
2 Kat	2.481,34
3 Kat	3.722,01

SED hizmetinin kullanım amaçları konusunda yapılan bir araştırmada ailelerin bu desteği öncelikle çocuğun eğitim ihtiyaçları için kullandığı ancak bunun yanı sıra çocuğun sağlık, beslenme ihtiyaçları ve ailenin zorunlu ihtiyaçları doğrultusunda da kullanabildiği bulunmuştur. Ancak yapılan araştırmada SED hizmetinden yararlanan ailelerin yapılan yardım miktarını yeterli görmediği ve çoğunlukla yerel yönetimler tarafından sağlanan maddi yardım, gıda ve yakacak yardımlarından da yararlandıkları bulunmuştur (ASPB, 2014: 150). SED hizmetinin yakın tarihine bakıldığında, aynı

hizmetlerin kaldırılarak yalnızca nakdi desteğin sunulmaya devam edilmesi ve bu desteğin müracaatçıya ait banka hesabına yatırılarak verilmesi, SED hizmetinin insan onuruna yaraşır bir şekilde sunulması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Müracaatçıların SED hizmetinden yararlanmasına yönelik herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Sosyal ve ekonomik yönden desteklenmediği taktide muhtaç duruma düşeceği değerlendirilen bireylerin SED hizmetinden yararlanan çocuğu 18 (on sekiz) yaşını dolduruncaya kadar, müracaatçı bu destekten yararlanabilmektedir. Ancak SED hizmetinin sunulmasındaki amaç, müracaatçının sosyal yardıma bağımlı olmasından çok yaşamındaki kriz dönemlerini atlattığı ve kendi kendine yeterli bir hale gelmesidir. Bu nedenle bir sosyal yardım uygulaması olan SED hizmetinde, ekonomik destekle birlikte sosyal destek de sağlanarak müracaatçının yaşamında var olan problemlerinin çözülmesi amaçlanmaktadır.

Genellikle sosyal hizmet uzmanları tarafından benimsenen ve sosyal refah ile eş anlamlı olarak kullanılan sosyal yardımların nasıl olması gerektiğine ilişkin *kurumsal görüş* yaklaşımına göre sosyal yardımlar (1) objektif ölçütlere göre belirlenerek bireylerin yasal bir hakkı olduğu görüşünden hareketle ihtiyaca yönelik olmalıdır; (2) sosyal yardıma ihtiyaç duyan bazı bireylerin kendi kendilerine yeterli hale gelebilmeleri için sosyal yardım desteğinin yanı sıra danışmanlık hizmeti ve diğer hizmetlerin de sunulması gereklidir; (3) sosyal yardımların sunulmasında müracaatçıların bağımsızlığının teşvik edilmesi ve özsaygısının korunması temel amaç olmalıdır (Zastrow, 2015: 183-184). Sosyal hizmet uzmanları tarafından *kurumsal görüş* doğrultusunda sosyal yardım uygulamalarının gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Bireyin bağımlı hale gelmesine karşılık kendi ayakları üzerinde durması gerektiğine vurgu yapması gereken sosyal yardımların, objektif ölçütlere göre yapılan değerlendirmeler sonucu sosyal bir hak olarak sunulması gerekmektedir.

Ekonomik yoksunluk içinde bulunan bireylerin sadece zayıf yanları ele alınarak sosyal işlevselliğini yeniden kazanması sağlanamaz. Bu nedenle bir sosyal hizmet müdahalesi olan SED hizmetinde müracaatçının güçlü yanlarının tespit edilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Güçlendirme yaklaşımı müracaatçının acılarını ve problemlerini göz ardı etmeden güçlerinin fark edilmesine ve bu güçlerin tedavi planlamasına dahil edilmesine vurgu yapmaktadır. Çeşitli ortamlarda farklı ihtiyaçlara ve sorunlara sahip müracaatçılarla yapılacak çalışmalarda kullanılabilir olan güçlendirme yaklaşımı, güçleri ve kaynakları ele alarak bireysel, kişilerarası ve sosyo-

politik düzeylerde çalışmalara olanak sağlar (Teater, 2015: 49). Sosyal yardım uygulamalarında müracaatçının gücünün değerlendirilmesi ve sürece dahil edilmesi beklenen bir durumdur. Sorunun çözülmesi için müracaatçının güç ve kaynaklarına odaklanılır. Müracaatçıların zayıf yanlarına odaklanmak onun büyüme potansiyelinin kaybolması tehlikesine neden olabilir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları müracaatçının kendi potansiyelini gerçekleştirme hakkı ve müracaatçının güçleri konusunda büyük bir inanca sahiptir. Müracaatçının pozitif bir şekilde değerlendirilmesi için sosyal hizmet uzmanının ilk olarak müracaatçının güç ve kapasitesini dikkate alması gerekir (Zastrow, 2015: 21). Sosyal hizmet uzmanı için müracaatçının yaşamında değişimi sağlamada en fazla yardımcı olacak şey müracaatçının becerileri ve potansiyelidir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 98). Yoksullukla mücadelede başlı başına değerli bir amaç olan güçlendirme yaklaşımı aynı zamanda mikro adımlar atılmasını gerektirmektedir. Değersizlik hissi ile mücadele eden yoksul müracaatçılar için en kötü durum, toplumda değersiz görülmeleridir (Thompson, 2016: 147-149).

YÖNTEM

Sosyal hizmet alanında nitel yöntemler arasında değerlendirilen vaka çalışmasında derinlemesine analizlerle kavrayış geliştirilerek süreçler açığa çıkarılmaya ve sistem keşfedilmeye çalışılmaktadır. İnsan davranışı ile ilgili kavrayış geliştirilerek etkili müdahaleler geliştirmeyi amaçlayan vaka çalışmalarında bireyler çevresi içinde ele alınmaktadır (Krysiak ve Finn, 2015: 205-206). Hazırlanan bu çalışmada SED hizmetinden yararlanmasına yönelik müdahale planı hazırlanan ve uygulanan bir vaka çalışması sosyal hizmet uygulaması bağlamında değerlendirilecektir.

Sosyal vaka çalışması, kişisel düzeyde ve toplum düzeyinde yaşanan problemleri mikro düzeyde yapılacak birebir çalışmalarla çözmeyi amaçlayarak müracaatçıların çevresine uyum sağlamasını ve onları etkileyen olumsuz sosyal ve ekonomik koşulları değiştirmeyi hedefleyen çalışma yöntemidir. Sosyal vaka çalışmasında sosyal hizmet uzmanları çoğu zaman vaka yöneticisi olarak da adlandırılmaktadır (Zastrow, 2015: 9-10).

VAKAYA YÖNELİK SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ

Genel Tanıtım

SED hizmeti sunulan müracaatçı ve çocuklarına yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalesini ortaya koymayı amaçlayan vaka sunumunda, şiddet mağduru olan Sultan C. çocuklarıyla birlikte şiddet gördüğü eşinden ayrılarak farklı bir ilde bulunan annesinin yanına gelmiştir. Şiddetin yarattığı travmanın yanı sıra ekonomik yoksunluk da yaşamaya başlayan müracaatçı, annelik rolünü yerine getiremediğini düşünerek Sosyal Hizmet Merkezi' ne başvuruda bulunarak çocuklarını koruma altına vermek istediğini belirtmiştir. Şiddet mağduru olan müracaatçı ve beraberindeki çocuklara güçlendirme temelli yaklaşımla çalışmalar planlanmış ve bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ön değerlendirme sürecinde, yaşadığı "ekonomik yoksunluk nedeniyle" çocuklarını koruma altına vermeyi düşündüğü değerlendirilen müracaatçıya alternatif hizmet modelleri önerilmiştir. Bu kapsamda müracaatçının talebi doğrultusunda önerilen SED hizmeti planlanarak, çocuklarının koruma altına alınması yerine müracaatçı yanında desteklenmesine yönelik uygulama gerçekleştirilmiştir. Müracaatçı ve çocuklarının şiddet görmesi ve ekonomik yoksunluk yaşaması nedeniyle SED hizmeti kapsamında ekonomik destek ve sosyal destek sunulmuştur.

Müracaatçı Sultan C. ve çocuklarıyla yaşadıkları şiddet olayına ilişkin güçlendirme temelli bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde müracaatçının duygu, düşünce ve sorunlarını paylaşabilen, iş birliğine açık bir tutum sergilediği görülmüştür. Böylece sosyal destek kapsamında yapılan bireysel görüşmelerin terapötik etkisinin olduğu değerlendirilmiştir. Şiddete maruz kalan ve şiddetin tanığı olan çocuklarla ev ortamında yapılan görüşmelerde çocukların kaygı ve korku düzeylerinin azaldığı gözlemlenmiştir.

Müracaatçıya yaşanan şiddet olayı karşısında sahip olduğu hukuki haklar konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Geçmişteki evlilik yaşantısını değerlendiren müracaatçı, şiddet gördüğü evliliğini sonlandırma kararı vererek boşanma davası açacağını ve boşanma sonrası çocuklarının velayetini almak istediğini belirtmiştir. Müracaatçının talebi doğrultusunda hukuki süreçlerin başlatılması konusunda müracaatçıya gerekli destek verilmiştir.

Aşağıda planlı müdahale sürecinin basamakları şeklinde sunulan Sultan C. vakası, kişisel bilgileri anonimleştirilerek, tanımlayıcı herhangi bir kimlik bilgisine yer verilmeden anlatılmıştır.

a. Tanışma, Veri Toplama ve Ön Değerlendirme

Sultan C., annesi Hatice D. ve üç kız çocuğuyla birlikte Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'ndeki korunmaya ihtiyacı olan çocuklara hizmet sunan birime gelerek 5, 6 ve 7 yaşlarındaki çocuklarını kurum bakımına vermek istediğini belirtmiştir. Kuruluş ortamında gerçekleşen bu ilk karşılaşmada müracaatçı Sultan C.'nin kaygılı olduğu, beraberindeki çocuklarının ise korku içinde buldukları gözlemlenmiştir. Müracaatçı ile gerçekleşen bu ilk karşılaşmada, müracaatçının kısmi düzeydeki konuşma ve yürüme engeli göze çarpmıştır. Ancak kısmi engeline rağmen müracaatçının kendini ifade edebildiği ve herhangi bir destek almadan yürüyebildiği gözlemlenmiştir. Göze çarpan bir diğer nokta ise müracaatçının yanında bulunan annesi Hatice D.'nin torunları ile ilgilendiğidir.

Müracaatçı Sultan C.'nin talebini belirtmesinin ardından kendisiyle görüşme yapılmak amacıyla beraberinde gelen anneanne ve çocuklar oyun odasına alınmıştır. Çocuklara anne Sultan C. ile görüşme yapılacağı, bu süre zarfında anneannelerinin yanında kalmaları ve odada bulunan oyuncaklarla oynayabilecekleri belirtilmiştir.

Ayrı bir odada müracaatçı Sultan C. görüşmeye alınarak kuruma başvuru talebinin ne olduğu yeniden sorulmuştur. Müracaatçı Sultan C. ikinci kez "çocuklarını koruma altına vermek için geldiğini" belirtmiştir. Kaygılı olduğu ve çocukları hakkındaki talebini yinelediğinde uygulandığı gözlemlenen müracaatçı, bu düşüncesini ifade ederken ağlamaya başlamıştır.

Yapılan ön görüşmede uzman, müracaatçıya sorular sorarak onu bu sürece iten nedenleri anlamaya çalışmıştır. Aile ve sosyal yaşantısı ile sosyal ve ekonomik koşullarına dair sorular sorulan müracaatçı, kuruma geliş öyküsünü ve kendisini bu sürece iten nedenleri anlatmaya başlamıştır.

Vaka öyküsü alınan müracaatçı Sultan C.'nin annesi ve babasının o henüz on yaşındayken boşandığı, bunun ardından kendisinden bir yaş büyük ağabeyi ile babasının yanında kalmaya başladığı, bu süreçte babası tarafından annesi ile görüştürülmediği öğrenilmiştir. Yirmi yaşında iken Ahmet C. ile görücü usulüyle evlenen müracaatçının bu evliliğinden şu an yaşları 5, 6 ve 7 olan üç kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Ağabeyi de evli olan müracaatçı, evlenip evden ayrıldıktan sonra annesinin iletişim bilgilerine ulaşmış ve annesiyle telefon ile iletişim kurmaya

başlamıştır. Annesi onun bu isteğini olumlu karşılamış ve kızıyla iletişimini devam ettirmiştir.

Müracaatçının eşi Ahmet C. inşaat alanında işçi olarak çalışmakta ancak bazı zamanlarda işten çıkarılmaktadır. Bu sebeple düzenli bir geliri bulunmamaktadır. Sultan C. evliliğinin ilk yıllarından itibaren eşi Ahmet C.'den sözel ve fiziksel şiddet görmeye başlamıştır. Eşinin herhangi bir sebep olmadan kendisine küfrettiğini ve dövdüğünü belirten müracaatçı, bu durumun süreklilik göstermeye başladığını, hamile olduğu süreçte dahi eşinin sözel ve fiziksel şiddetine maruz kaldığını belirtmiştir. Çocuklarının doğmasının ardından gördüğü fiziksel ve sözel şiddetin kendisiyle birlikte çocuklarına da yöneldiğini belirten müracaatçı, yaklaşık bir hafta önce uğradığı fiziksel şiddetin ardından ağabeyini arayarak yardım istediğini, ağabeyinin kendisi ve çocuklarını evden aldığı ve durumu polise haber verdiğini, uğradığı şiddet hakkında darp cebir raporu aldığını, eşi hakkında şikayetçi olduğunu ve evden uzaklaştırma talebinde bulunduğunu belirtmiştir. Kendi evi ve aynı ilde yaşayan ağabeyinin evinde kalması durumunda eşinin kendisine ve çocuklarına zarar verebileceğini düşünen müracaatçı, annesine içinde bulunduğu durumu anlatmıştır. Annesinin ona destek olabileceğini belirtmesinin ardından, eşinden gördüğü şiddetten kurtulmak amacıyla farklı bir ilde yaşayan annesinin yanına gelmiştir. Çocuklarının bakım ve korumasını sağlamada ekonomik yoksunluk nedeniyle zorlandığını belirten müracaatçı, annesinin ona destek olmak istediğini ancak annesi Hatice D.'nin ekonomik durumunun üç çocuğunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar iyi olmadığını, bunun sonucunda kendini ekonomik olarak çaresiz hissettiğini ve bu çaresizliğin onu çocuklarının koruma altına alınması için başvuruda bulunmaya ittiğini belirtmiştir. İçinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle çocuklarının fiziksel ihtiyaçlarını (yeme, içme, barınma, eğitim, sağlık gibi) karşılayamayacağını düşünen Sultan C., bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların üzerinde baskı yarattığını, bu nedenle çocuklarını koruma altına vermeyi bir çözüm olarak düşündüğünü belirtmiştir.

Müracaatçıya talebiyle ilgili ayrıntılı bir görüşme yapılması amacıyla bir sonraki gün saat 10.00'da uygun olup olmadığı sorulmuştur. Ayrıca müracaatçıya bu akşam için çocuklarının kendisiyle birlikte anneannelerinde kalmaya devam etmesinde herhangi bir sakınca olup olmadığı sorulmuştur. Müracaatçı Sultan C., bir sonraki gün için önerilen saatin kendisi için uygun olduğunu, bu akşam için çocuklarıyla birlikte annesi Hatice D.'de kalmasında herhangi bir sorun olmadığını belirtmiştir. Müracaatçının annesi Hatice D. de, kızı Sultan C. ve torunlarının kendisinde

kalmasının uygun olduğunu belirtmiştir. Müracaatçının çocuklarıyla kısa bir görüşme yapılarak onlara içinde buldukları durum için herhangi bir kaygı yaşamamaları; her şeyin yoluna gireceği, bu akşam yine annelerinin yanında kalacakları, kısa bir süre sonra okula başlayacakları belirtilmiştir. Kaygılı oldukları gözlemlenen çocuklara yaş ve algılama düzeylerine uygun açıklamalar yapılarak korkuları giderilmeye çalışılmıştır. Ancak çocukların yaşamları ile ilgili bir şeylerin yolunda gitmediğini hissettiği ve annelerinden ayrılma kaygısı yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Çocuklarının koruma altına alınması için başvuru yapan müracaatçının aile ve evlilik yaşam öyküsü, şiddete uğrama öyküsü, çocukları hakkındaki duygu ve düşüncesi, çocuklarına yönelik tutum ve davranışı, ebeveyn olarak bakım sorumluluğunu yerine getirme kapasitesi ve sosyal ve ekonomik koşullarını değerlendirmek amacıyla bir sonraki gün için belirlenen görüşme saatinden iki saat önce müracaatçı Sultan C. annesi Hatice D. ile kuruma gelmiştir. Uzman ona görüşme saatine yaklaşık iki saat erken geldiğini belirttiğinde müracaatçı Sultan C. “çocuklarını kurum bakımına vermekten vazgeçtiğini” belirtmiştir. Torunları henüz uyanmadığı için komşusunu torunlarının yanında refakatçi olarak bırakıp geldiklerini ifade eden anneanne Hatice D. de kızı Sultan C.’nin gece sürekli ağladığını, sabaha kadar uyumadığını, sabah erken saatte gelip kurumun açılmasını beklediklerini ifade etmiştir.

Uzman tarafından müracaatçı Sultan C. ve annesi Hatice D.’ye çocuklar hakkında henüz bir hizmet modelinin belirlenmediği, bugün için planlanan görüşme sonrasında elde edilen bilgiler sonucu durumun değerlendirileceği ve anne tarafından belirtilen talep karşısında alternatif hizmet modelleri konusunda annenin düşüncesinin öğrenileceği, aynı zamanda çocuklarla da görüşmeler yapılarak onlar için en uygun kararın verileceği belirtilmiştir.

Görüşmeye geldiği ikinci gün aile ve sosyal yaşamı, sosyal ve ekonomik durumu, çocuklarına dair duygu ve düşüncesi konusunda görüşme yapılan müracaatçı, çocuklarından hiçbir şekilde ayrılmak istemediğini, çocuklarıyla birlikte yaşamaya devam edeceğini, fiziksel ve sözel şiddet gördüğü eşinden boşanmak için hukuki süreci başlatacağını, çocuklarının babalarından şiddet görmesine müsaade etmeyeceğini ve evliliğini bitirme konusunda kararını verdiğini belirtmiştir. Yanına sığındığı annesi ve kendisini buraya getiren ağabeyi dışında herhangi bir yakını ile görüşmediğini belirten müracaatçı, evlilik sürecinde yaşadığı şiddet olayları karşısında babasından da herhangi bir destek görmediği belirtmiştir.

Müracaatçı Sultan C., şiddet gördüğü eşi konusunda herhangi bir can güvenliği sorununun bulunmadığını, kurumun koruma hizmeti sunan yatılı kuruluşlarından yararlanmak istemediğini, eşinin kendisi ve çocuklarının can güvenliği için bir risk teşkil etmediğini belirtmiştir. Ancak müracaatçı, eşinin kendisi ve çocuklarına yaklaşmaması konusunda koruma tedbiri talep edeceğini belirtmiştir. Eşinden boşanmaya karar verdiğini ve bir daha bir araya gelmeyeceğini belirten müracaatçı, çocuklarını ona vermeyeceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda müracaatçıya, boşanma davası sürecinde kurum tarafından gerekli hukuki desteğin verileceği ve eğer talep ederse kurum avukatının davayı ücretsiz üstlenebileceği belirtilmiştir. Müracaatçı ekonomik durumu iyi olmadığı için ücretsiz avukat desteği önerisine oldukça sıcak yaklaşmıştır.

Orta öğrenim mezunu olan müracaatçının herhangi bir mesleği bulunmamaktadır. Küçük yaşta geçirmiş olduğu ateşli hastalık nedeniyle hafif düzeyde konuşma geriliği bulunan müracaatçı aynı zamanda ayak bileklerinde bulunan ve doğuştan gelen eğrilik yüzünden sendeleyerek yürümektedir. Engel durumuna dair raporu bulunmayan müracaatçı, engel durumu nedeniyle muhtaç engelli maaşı da almamaktadır.

Çocukları konusundaki duygu, düşünce ve ifadelerinde çocuklarına karşı duygusal bağlılığı ön plana çıkan müracaatçının ebeveynlik bakım kapasitesine sahip olduğu, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama notasında maddi yetersizlikler dışında herhangi bir sorunla karşılaşmadığı öğrenilmiştir.

Müracaatçının annesi Hatice D., işçi emeklisidir ve emekli olmasının ardından aldığı küçük bir evde yaşamaktadır. Ekonomik geliri ve yaşadığı ev, kızı ve üç torunu ile yaşaması için yeterli kapasitede değildir.

Müracaatçı Sultan C. ve annesi ile kurumda yapılan görüşmenin ardından çocuklarının duygu ve düşüncesini öğrenmek ve sürece katılımını sağlamak amacıyla annesine Hatice D.'nin evine gidilerek çocuklarla görüşme gerçekleştirilmiştir. Çekingen davrandıkları ve kaygılı görünen çocukların herhangi bir sağlık sorunu bulunmamaktadır. Annelerine oldukça bağlı oldukları gözlemlenen çocukların en büyüğü olan 7 yaşındaki Selda C. ilkokul ikinci sınıfa gitmektedir. 6 yaşındaki Semra C. ise ilkokul birinci sınıfa gitmektedir. Çocuklardan en küçüğü olan 5 yaşındaki Sedef C. yeni öğretim yılında okula başlayacaktır. Anne Sultan C. çocuklarıyla birlikte annesinin yanına geldiği için çocukları şu an okula devam edememektedir. Ancak okul dönemi ara tatil sürecindedir ve çocukların şu an buldukları ilde okula kayıtları mümkün görülmektedir.

Müracaatçının çocukları 7 yaşındaki Selda C., 6 yaşındaki Semra C. ve 5 yaşındaki Sedef C.'nin fiziksel gelişimlerinin yaşlılarıyla uyum gösterdiği, görüşme sırasında kaygılı özellikler yansıtırsalar da sorulan sorulara yaşlılarına uygun cevaplar verebildikleri görülmüştür. Annenin gördüğü şiddete tanık olan çocuklar yapılan bireysel görüşmede bazen babalarının kendilerini de dövdüğünü, yanaklarına vurduğunu ve çok çabuk sinirlendiğini belirtmişlerdir. Çocuklar, anneleri şiddete uğradığında korktuklarını ifade etmişlerdir ve ayrıca babalarının şu an buldukları yere gelmesinden de korktuklarını belirtmişlerdir. Çocukların annelerine olan duygusal bağlarının oldukça güçlü olduğu gözlemlenmiştir.

Müracaatçı Sultan C. kuruma ilk geldiğinde içinde bulunduğu ekonomik yoksulluk ve ağırlıklı olarak bu durumdan kaynaklanan çaresizlik hissi onu çocuklarını koruma altına verme düşüncesine itmiştir. Bir gün sonra bu düşüncesinden dolayı vicdan azabı duyan ve erkenden kuruma gelen müracaatçı, çocuklarını koruma altına vermek istemediğini belirtmiştir. Müracaatçı ve çocukları arasında oldukça güçlü bir bağlanma duygusunun bulunduğu gözlemlenmiştir. Annenin talebiyle ilgili herhangi bir görüşme yapılmadan müracaatçının düşüncesinde böyle bir değişim yaşanması, müracaatçıyı kendi içsel süreçlerinde kurum bakımına alternatif hizmetlerin değerlendirilmesi düşüncesine itmiştir. Müracaatçının çocuklarını koruma altına verme düşüncesinin ortadan kalkması ise alternatif hizmetlerin değerlendirilmesi ve önerilmesi konusunda uzmanın işini kolaylaştırmıştır. Müracaatçı Sultan C.'nin çocuklarının ondan ayrılmak istememesi ve aralarında bulunan güçlü bağlanma duygusu uzmanı çocukların anne ile yaşamasına yönelik hizmet modelleri planlamaya itmiştir.

b. Planlama ve Müdahale

Müracaatçı Sultan C. doğumlarından bu yana çocuklarının bakımını kendisi sağlamıştır. Yaşadığı şiddet olayının ardından çocuklarıyla birlikte farklı bir ilde bulunan annesinin yanına gelen müracaatçı, çocuklarının bakımını sağlamaya devam edeceğini ancak hiçbir geliri bulunmadığı için ekonomik zorluk yaşamaya başladığını belirtmiştir. Anne ve çocukların bir arada yaşamak istemesi, müdahalenin odağını çocukları koruma altına almak yerine anne yanında destekleme seçeneğine itmiştir.

Müracaatçıya sunulacak SED hizmetinin, içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik yoksunluk nedeniyle çocuklarının ve kendinin iyi oluşuna katkı sağlayabileceği belirtilmiştir. Bir öneri olarak sunulan bu hizmet karşısında müracaatçı, hizmetin içeriğini ve bu hizmetten faydalanıp faydalanamayacağını sormuştur. Müracaatçıya

SED hizmetinin amacı ve kapsamı anlatılarak, içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar değerlendirildiğinde SED hizmeti alabileceği belirtilmiştir. Bu süreçte çocuklarını koruma altına vermeyeceğini yineleyen müracaatçıya SED hizmeti hakkında yeniden bilgi verilerek aklında bulunan soru işaretlerine cevap bulması sağlanmıştır. SED hizmetinden yararlanması durumunda çocuklarının ve kendinin sosyal ve ekonomik yönden desteklenecekleri ve birlikte yaşayacaklarından emin olan müracaatçı, bu hizmetten yararlanmak istediğini belirtmiştir.

Müracaatçının SED hizmetinden yararlanma talebi doğrultusunda dilekçesi alınarak sosyal yardım bilgi sistemi üzerinden herhangi bir geliri ve mal varlığı olup olmadığı ve daha önce herhangi bir sosyal yardım hizmetinden yararlanıp yararlanmadığı araştırılmıştır. Geliri ve mal varlığı bulunmadığı tespit edilen müracaatçının SED hizmetinden yararlanması konusunda ekonomik yönden herhangi bir engelinin bulunmadığı değerlendirilmiştir.

Yararlanacağı SED hizmeti kapsamında, yapılan ekonomik desteği çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada kullanacağını taahhüt eden müracaatçı; adres ve ikamet bilgilerinde, ekonomik koşullarında, evliliği ile ilgili kararında ve kendisi ile yaşayan çocuklarının durumunda herhangi bir değişiklik yaşanması durumunda kurum yetkililerini bilgilendireceğini ve iş birliği içerisinde hareket ederek sosyal ve ekonomik destek hizmetini kabul ettiğini belirtmiştir. Bu kapsamda müracaatçıya ilk olarak geçici katlı ekonomik destek sunulması kendisi ve çocuklarının acil ihtiyaçlarını karşılaması, çocuklarıyla birlikte yaşayabileceği bir ev kiralaması amaçlanmıştır.

Müracaatçının annesi Hatice D., ev kiralama konusunda kızına yardımcı olmuştur. Hatice D.'nin yakınında ısıtması soba ile sağlanabilen 2 oda ve 1 salondan oluşan müstakil bir ev kiralanmıştır. Ancak evde herhangi bir eşya bulunmadığından eve gerekli eşyaların alınması konusunda farklı kurum ve sivil toplum örgütleri ile görüşülmüştür. Bu sayede eve, anne Sultan C. ve çocuklarının yaşayabilmesi için gerekli olan eşyalar alınmıştır.

SED hizmeti sunumunda, herhangi bir nedenle çocuklarıyla birlikte evden ayrılan veya yaşayabilecekleri bir eve sahip olmayan müracaatçılara, çocuklarıyla birlikte yaşayabilecekleri bir ev kiralaması ve ev eşyaları almasında katlı ekonomik yardımlar önemli bir destek sağlamaktadır. Ancak bu ihtiyaçların karşılanmasında, katlı yardımlar yeterli olmayabilmektedir. Bu noktada vaka ile çalışan uzmanın, toplumda bulunan diğer kaynaklarla müracaatçıyı buluşturması gerekmektedir. Bu kaynaklar bazen sosyal yardım sağlayan farklı kuruluşlar, bazen de sivil toplum

örgütleri olabilmektedir. SED hizmetini yürüten uzman, toplumda bulunan diğer tüm kaynakları, mesleki profesyonelliği çerçevesinde kullanarak müracaatçının iyilik halini gerçekleştirmede kullanmaya çaba harcamalıdır. Çünkü sosyal refah kurumları tarafından sunulan kamu destekli sosyal yardımlar, kriz durumlarında müracaatçıların ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmayabilmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı tarafından gerçekleştirilen vaka çalışmasında görüldüğü üzere, müracaatçının iş birliği yapmaya açık olduğu ve uzmanla birlikte planladıkları çalışmalarını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Mesleki müdahale sürecinin baş aktörlerinden birisi olan müracaatçının, karşılaştığı sorunların çözümünde iş birliğine açık olması ve sahip olduğu güçlerini fark ederek kullanması gereklidir. Sultan C. vakasında görüldüğü üzere müracaatçının sahip olduğu güçlü yönleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 5. Müracaatçının sosyal hizmet müdahalesi sürecine yansıyan güçlü yönleri

1.Kendilikle ilgili	Şiddeti kabullenmemesi Şiddete boyun eğmemesi Şiddetin başlatıcısı olarak kendini suçlamaması Şiddetin olduğu bir evliliğe devam etmeyeceğini düşünmesi Danışmanlığa ihtiyacı olduğunu hissetmesi
2.Çocuklarıyla ilgili	Çocuklarını şiddetten korumak istemesi Kendini çocuklarının bakımını sağlayacak güçte hissetmesi Çocuklarına güçlü bir bağlanma duygusunun bulunması
3.Şiddete tepkisiyle ilgili	Kendinin ve çocuklarının şiddeti hak etmediğini düşünmesi Hukuki haklarını kullanmak istemesi Korunma tedbiri talep etmesi
4.Kurumsal Destekle ilgili	Kendi ve çocuklarıyla ilgili destek arayışına girmesi İşbirliğine açık olması Müdahale sürecinde yer alması Planlanan müdahaleye uyması Uzmanla iş birliği içinde hareket etmesi

	Ekonomik destekle birlikte bireysel danışmanlık almayı kabul etmesi Kaynakları etkili ve verimli şekilde kullanabilmesi Kurumun takip ve değerlendirmelerine açık olması
5.Kararlarıyla ilgili	Kendi yaşamı ve evliliğiyle ilgili kararlar alması Çocuklarının yaşamıyla ilgili sorumluluk hissetmesi ve kararlar alması Aldığı kararlara kendi içsel süreçleriyle ulaşması Kararlarını sorgulayabilmesi ve seçenekler üzerinde uzmanın önerilerine açık olması

c. Müdahaleyi Değerlendirme ve Sonlandırma

Yeni kurulan evine yerleşen müracaatçının çocukları Selda C. ve Semra C., evlerine yakın olan bir okula kaydedilmiştir. Görüşme için planlanan tarihte gerçekleştirilen ev ziyaretinde, müracaatçı Sultan C.'nin annesinin de yardımıyla evin temizliğini yaptığı ve eşyalarını yerleştirdiği, ısınmak için gerekli olan sobayı kurdukları ve evi yaşanabilecek şekilde düzenledikleri gözlemlenmiştir. Ev için gerekli olan gıda alışverişi ve çocuklar için gerekli olan kıyafet alışverişini yapan müracaatçıya bu süreçlerde annesi Hatice D.'nin yardımcı olduğu öğrenilmiştir. Müracaatçının yeni bir ev kurması ve çocuklarıyla birlikte yaşayabileceği bir düzen sağlamasında en büyük destek annesi Hatice D.'den sağlanmıştır.

SED hizmeti sürecinde yapılan ekonomik desteği amacına uygun kullanan ve kurumsal hizmetlerle eşgüdümlü hareket etmeyi kabul eden müracaatçı, çok kısa bir zamanda çocuklarıyla birlikte yaşayabileceği bir ev kurmuş ve çocuklarından ikisinin eğitimlerine devamını sağlamıştır. Şiddet gördüğü eşinden boşanma konusunda kararlı olan ve çocuklarını ondan korumaya çalışan müracaatçıya, kurumun hukuki konularda destek vermeye hazır olduğu belirtilmiştir. Boşanma kararı ve çocuklarının velayetini alma konusunda talebini yineleyen müracaatçı, dava sürecinde kurumdan hukuki destek talebinin bulunduğunu yinelemiştir. Kurum avukatı ile görüşülerek müracaatçı hakkında başlayan dava sürecine dahil olunması sağlanmış, şiddet mağduru müracaatçı ve çocuklarının aile içi şiddetten korunmasına yönelik mahkemeden korunma tedbirleri talep edilmiştir.

Uğradığı sözel ve fiziksel şiddet nedeniyle müracaatçı ve çocuklarıyla bireysel görüşmeler planlanarak travmanın müracaatçı ve çocukları üzerindeki etkisi

azaltılmaya çalışılmıştır. İlerleyen haftalarda kendini daha iyi hissettiğini ifade eden müracaatçının çaresizlik hissini yenmeye başladığı ve karşılaştığı herhangi bir sorunda kurumdaki uzmana danışmayı tercih ettiği görülmüştür. Okulda yeni arkadaşlar edinen Selda C. ve Semra C., gelecek yılki okul döneminde kardeşleri Sedef C.'nin de eğitime başlamasını istemektedir. Sedef C. çoğunlukla annesiyle zaman geçirmektedir. Bazen annesiyle birlikte okula giderek okul çıkışı kardeşlerini karşılamaktadır.

Vakaya İlişkin Genel Değerlendirme

SED hizmetinin sunulması sürecinde hazırlanan vaka çalışmasında, sosyal hizmet uzmanı farklı düzeylerdeki sistemlerle çalışarak farklı roller yerine getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanı vaka çalışması boyunca vaka yöneticisi rolü, arabulucu rolü ve danışman/klinisyen rollerini yerine getirerek uygulamayı gerçekleştirmiştir. Genelci yaklaşımla ele alınan vakada bireyle, aileyle ve çeşitli düzeydeki kurumlarla çalışılarak müracaatçının sosyal işlevselliğini sağlayacak çalışmalar planlanmıştır. Çalışmaların bir kısmı kısa süre içerisinde tamamlanırken, bir kısmı süreç içerisinde devam edecek çalışmalardır. Örneğin geçici ekonomik destek bir defaya mahsus yapılarak sonlandırılırken; süreli SED desteği ile şiddet mağduru anne ve çocuklarına sunulan danışmanlık hizmeti uzun süre devam edecek çalışmaları kapsamaktadır. Güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde güçlü yönlerine odaklanılan müracaatçının uygun hizmetlerle desteklenmesi durumunda içinde bulunduğu çaresizlik durumuyla baş edebildiği görülmektedir.

Türkiye'de SED hizmetinden yararlanan her müracaatçı, kendine özgü bir vaka öyküsüne sahiptir. Müracaatçının yaşamı kendi özel öyküsünü barındırmakta ve yaşamında meydana gelen olaylardan etkilenme düzeyleri farklılık göstermektedir. Bazı müracaatçılar en travmatik olaylarda dahi umutsuzluğa kapılmadan yardım arayışına girmekte ve ihtiyaç duydukları desteğin sunulmasına olumlu cevap vermektedir. Bazı müracaatçılar ise herhangi bir destek arayışına girmemekte ve sunulması planlanan destek hizmetlerine olumlu cevap vermemektedir. Bu nedenle, her müracaatçı için planlanan hizmet modeli değişiklik göstermektedir.

Mesleki çalışmanın başarıya kavuşması için müracaatçı ile iş birliği yapılması ve gerçekleştirilen planların kaydedilmesi gereklidir. SED hizmetinde planlanan mesleki müdahale tek taraflı bir eylem barındırmayıp müracaatçıyla etkin bir birlikteliği ve eylemi kapsamaktadır. SED hizmetinde müracaatçıya sağlanan ekonomik destek,

çocuğun bakım ve korumasını sağlayan ebeveyn için sürecin bir parçası olarak algılanmalıdır. Ekonomik desteğin amaç haline gelmesi, SED hizmetini elde etmede müracaatçıların manipülatif davranmasına neden olabilmektedir. Bu ise aile yapısını, çocuk ve ebeveyn ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ele alınan vaka örneğinde görüldüğü üzere, şiddet mağduru olan kadının ve çocukların korunmasında SED hizmeti, müracaatçının yeni bir yaşam kurmasını sağlamıştır. Sunulan destek hizmeti yalnızca ekonomik boyutta kalmayıp, hukuki ve sosyal destek süreçlerini de içermiştir. SED hizmetinin etkin bir şekilde kullanılması, aile kurumunun karşı karşıya kaldığı kriz dönemlerinde kadının ve çocuğun korunmasında önemli bir sosyal hizmet faaliyeti olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde uygulanan SED hizmeti ile ilgili bazı eleştiriler getirilebilir. Bunlardan ilki SED hizmetlerinin sunulması konusunda nihai düzenleme olan Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te tanımlanan meslek elemanı tanımıdır. Yönetmeliğin 4/1-k maddesinde tanımlanan "meslek elemanı" tanımı ile "*sosyal hizmet, sosyoloji, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik*" alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun olanlar meslek elemanı sayılmıştır. Meslek elemanları, SED yönetmeliğinde belirtildiği üzere, sosyal hizmet desteği ve ekonomik destek hizmetlerini yürütmeye yetkili meslek mensuplarıdır. Fakat meslek elemanı tanımlaması içinde yer alan meslek mensupları, farklı uzmanlık alanlarında lisans eğitimlerine sahiptir. Bu nedenle sosyal hizmet desteği ve ekonomik destek hizmetini sağlamada yetkili sayılan meslek elemanlarının bu uygulamaları gerçekleştirmede eşit derecede yetkin olmayacağı düşünülmektedir. SED hizmetinde etkinin en iyi şekilde sağlanabilmesi için, sosyal hizmet desteği ve ekonomik destek hizmetinin profesyonel bir şekilde sunulması gereklidir. Meslek elemanları tanımlaması içinde yer alan meslek mensupları, lisans eğitimleri özelinde göz önüne alındığında, SED hizmeti kapsamında sosyal hizmet desteği ve ekonomik destek hizmetini en etkili şekilde sunabilecek meslek grubunun, sosyal refah hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde baş aktör olan sosyal hizmet mesleği olduğu düşünülmektedir. SED hizmetinden yararlanan çocuk ve ailelerin yaşadığı psikososyal sorunların çözülmesi, sosyal ve ekonomik yoksunluklarının giderilerek iyilik halinin sağlanması, sosyal hizmet mesleğinin temel misyonu ile örtüşmektedir.

İkincisi, SED hizmetini sunacak uzmanın etkili uygulamalar gerçekleştirebilmesi için ideal olarak belirlenmiş sayıda vaka ile çalışması gerektiğidir. Uygulamada ideal vaka sayısının aşılması durumunda ortaya çıkacak iş yoğunluğu, uzmanın uygulamalarını etkili bir şekilde gerçekleştirmesine engel oluşturacaktır. Bu nedenle SED hizmeti sunan uzmanın çalışma yapacağı vaka sayısının en fazla 15 olması gerektiği düşünülmektedir.

Üçüncüsü, SED hizmeti süresince gerçekleştirilmesi gereken prosedür ve evrak işlerinin yoğunluğu, uzmanın çalışmalarında müracaatçının sorunlarına daha az ilgi göstermesi ve daha az zaman ayırmasına neden olmaktadır. Bu sorun sosyal hizmet alanında ön lisans düzeyinde eğitim alan sosyal hizmet yardımcılarının istihdam edilmesiyle çözülebilir. Böylece uzman, standart prosedür işlemleri ve evrak işlerine daha az zaman ayırarak, SED hizmetinin nihai amacına dönük çalışmalar planlayabilecek ve bu planlarını uygulayabilecektir.

Sosyal hizmet müdahalesinin bir aracı olarak SED hizmeti modelinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- SED hizmetinin amacı, çocuğun kurum bakımına alınmadan ailesi yanında desteklenmesidir. Çocuk kurum bakımına alınmadan aile yanında desteklendiği takdirde ebeveynlerin bakım verme kapasitesi değerlendirilmeli ve bu konuda ebeveynlere çocuk yetiştirme ve çocuk bakımı, ana-baba tutumu, çocuk ve ailenin yaşadığı sorunların çözümü, ekonomik desteğin kullanılması konularında danışmanlık hizmeti sunulmalıdır.
- SED hizmeti alan bireyler bağımlı hale getirilmemelidir. Çalışmasına engel bir durumu bulunmayan müracaatçıların belirli bir süre içinde çalışmaya başlaması teşvik edilerek, bunun mümkün olmaması durumunda bir kamu hizmetine yönlendirilmesi sağlanmalıdır. SED alan müracaatçılar arasında, yalnızca erken çocukluk döneminde çocukları bulunan veya çalışmasına engel bir sağlık sorunu, engel durumu gibi özel bir durumu bulunan müracaatçılar bu durumdan muaf tutulmalıdır. Buradaki nihai amaç, çalışabilecek durumda olan müracaatçılarla çalışamayacak durumda olan müracaatçıların ayırt edilmesidir.
- SED hizmeti alan müracaatçıların çocuklarına bakım hizmeti sunularak bu sayede SED hizmetinden yararlanan ebeveynlerin çalışması sağlanmalıdır. Böylece müracaatçının ekonomik yardımlara bağımlılığı kırılarak kendine olan güveni sağlanacaktır.

- SED hizmeti yalnızca istisnai durumlarda uzun süre verilmelidir. Bu gibi durumlarda ebeveynin sağlık durumu, şiddet mağduru olma durumu ve bakımından sorumlu olduğu çocuklarının yaşı ve sayıları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Geçici ekonomik destek miktarı, şiddet mağduru olup SED hizmeti almak için başvuruda bulunan müracaatçılara yeni bir ev kurmada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle kriz dönemlerinde şiddet mağduru kadın ve çocuklara yeni bir ev kurabilmek için sağlanacak geçici ekonomik destek miktarının artırılması gerekmektedir.
- Son olarak ise sosyal yardım uygulamalarında “asgari görüşü” savunanların da belirttiği üzere, sosyal yardımların en düşük ücret düzeyinden düşük olması sağlanmalıdır. Böylece yardım başvurusunda bulunacak kişilerin çalışmaya yönelmesi sağlanabilir (Zastrow, 2015:184). Bu durum ülkemizde “sosyal yardım miktarının asgari ücretten fazla olmaması” şeklinde yorumlanabilir. Böylece müracaatçılar için sosyal yardım almak yerine çalışmak daha tercih edilebilir bir davranış olacaktır.

SED hizmetinin kriz durumlarında verilen geçici bir destek olduğu vurgulanmalıdır. Ebeveynler SED hizmetini almak amacıyla anlaşmalı olarak boşanabilmektedir. Bu durum çocukların parçalanmış ailelerde büyümesine sebep olmaktadır. Ekonomik yoksunluk içinde bulunan müracaatçılar, çalışarak kendi yeterliklerini sağlar hale gelmeyi amaçlamak yerine sürekli olarak ekonomik yardımlarla geçimini sağlamaya çalışmakta, bu ise müracaatçıların yardıma bağımlı hale gelmesine ve kamu bütçesinin zarara uğramasına neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

Aktepe-Özden, S, Pak, M, İçağasioğlu-Çoban, A. (2017). Sosyal Hizmette İyilik Hali Kavramı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 87-104.

ASPB. (2013). Kurum Bakım Türlerinin Etki Analizi. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara: Vize Yayıncılık.

ASPB. (2014). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi Araştırma Sonuç Raporu. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

ASPB. (2015). SED Hizmetini Yürüten İdarecilere ve Meslek Elemanlarına Yönelik El Kitabı

<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yayinlar/sed-hizmetini-yuruten-idarecilere-ve-meslek-elemanlarina-yonelik-el-kitabi-yeni.pdf> Erişim Tarihi: 06.09.2019

ASPB. (2016). Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetleri Genelgesi. <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/mevzuat/genelge/> Erişim Tarihi: 06.09.2019

Bir annenin yoksulluk intiharı. (2012). Hürriyet Haber. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/bir-annenin-yoksulluk-intihari-20137049>

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2019). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti Ödeme Oranları <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti>

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü: İstatistikler. <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler> Erişim Tarihi: 06.09.2019

Horejsi, C. J. & Sheafor, B. W. (2016). Çev. Ed. Çiftçi D.B. (3. Basım) Sosyal Hizmet Uygulaması Temel İlke ve Teknikler. Ankara: Nika Yayınevi.

İkizoğlu. M. (2001) "Yoksulluk ve Yaşam Kalitesi". Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları: Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan, (Yayına Hazırlayan: Veli Duyan ve A.M. Aktaş), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları No: 008, 185-189.

Krysik, J.L. ve Finn, J. (2015). Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması. Çev. Ed. Erbay E. (1.Basım) Ankara: Nika Yayınevi.

Özateş, Ö. ve Atauz, S. (2011). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesine İlişkin Değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22 (2), 101-112.

Resmi Gazete (1983). *Sosyal Hizmetler Kanunu*. 27.05.1983 tarih ve 18059 sayılı R.G. Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden alındı.

Resmi Gazete (1986). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği*. 28.09.1986 tarih ve 19235 sayılı R.G. Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden alındı.

Resmi Gazete (2011). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. 08.06.2011 tarih ve 27958 sayılı R.G. Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden alındı.

Resmi Gazete (2011). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik*. 15.04.2011 tarih ve 27906 sayılı R.G. Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden alındı.

Resmi Gazete (2015). *Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik*. 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı R.G. Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden alındı.

Saçan, S., Artan, İ., Erol, N. ve Şimşek, Z. (2014). Kurum Bakımından Aile Yanına Döndürülen 6-18 Yaş Çocukların Duygusal ve Davranış Sorunları. *NWSA- Qualitative Studies*, 9(2), 1-18.

Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. Çev. Ed. Karatay A. (1.Basım) Ankara: Nika Yayınevi

Thompson, N. (2016). *Güç ve Güçlendirme*. Çev. Ed. D.B. Çiftci (1.Basım) Ankara: Nika Yayınevi.

Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları. İkinci baskı, Yayın. No: 71

UNICEF. (2013). *Çocuk Refahı Belgesi*. Kalkınma Bakanlığı ve UNICEF Türkiye Temsilciliği.

Uyan-Semerci, P. ve Erdoğan, E. (2014). Türkiye’de çocukların gözünden çocuğun iyi olma hali alanlarının ve göstergelerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi. Ankara: UNICEF

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Sosyal Çalışma ve Çocuğun İyilik Hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20 (1), 85-94

Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Sosyal Çalışmada Gereksinim Kavramı ve Çocuk Refahı Sisteminde Gereksinim Temelli Politikalar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23 (23), 47-56.

Zastrow, C. (2015). Sosyal Hizmete Giriş. Çev. Ed. Çiftçi D.B. (2.Basım) Ankara: Nika Yayınevi.